

Матієнко-Сільницька А. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ МЕЛОДИЧНОГО КОМПОНЕНТА ІНТОНАЦІЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ПЕРЕКОНУВАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ПРОПОВІДНИЦЬКОГО ТА СУДОВОГО ДИСКУРСІВ)

Статтю присвячено висвітленню результатів інструментально-фонетичного дослідження ролі мелодійного компонента інтонації в реалізації функції переконування усних англomовних проповідей та судових промов. Виходячи з наявності загальних інтенційних критеріїв судового і проповідницького дискурсів (передача фактуальної/біблійної інформації і формування на основі цієї інформації погляду/вірування), розуміння під переконуванням в обох видах дискурсів викладу аргументів, фактів, доказів та висновків, що покликані показати позитивні результати рекомендованого спрямування дій, ці дискурси у статті розглядаються як особливий вид інституційного дискурсу переконувального типу зі схожою композиційною структурою. Експериментальним шляхом за допомогою комп'ютерної обробки звукових сигналів із подальшою лінгвістичною інтерпретацією доведено, що в реалізації персвазивної функції в різних композиційних частинах досліджуваних мовленнєвих утворень (вступна, основна, заключна) значну роль відіграють усі частотні характеристики – частота основного тону, діапазон частоти основного тону, максимуми частоти основного тону, характер і напрям руху основного тону. Зіставлення мелодичних характеристик усних текстів проповідницького та судового дискурсів дозволило виявити як суттєві відмінності в їхній мелодичній організації, так і інтегральні частотні характеристики, що доводить інформативність цього інтонаційного параметра в диференціації видів досліджуваних дискурсів. Основні відмінності спостерігаються в застосуванні ораторами напрямку руху основного тону – переважанням висхідної шкали у фразах переконувального типу проповіді та скандентної шкали у відповідних фразах судової промови. До інтегральних частотних характеристик віднесено частотний діапазон переконувальних фраз у досліджуваних дискурсах, особливо в аргументувальній/трактувальній частині промов, і максимуми частоти основного тону у вступних композиційних частинах. Саме наявність інтегральних частотних характеристик уможливило віднесення досліджуваних типів дискурсів до інституційного усного дискурсу переконувального типу.

Ключові слова: проповідницький/судовий дискурс, переконування, мелодійний компонент інтонації, частота основного тону, інтегральні частотні характеристики.

Постановка проблеми. Релігійний та судовий (юридичний) дискурси у своїх найяскравіших усних реалізаціях – проповіді та судовій промові – належать до інституційних видів дискурсу. Інституційний дискурс являє собою спілкування у специфічних рамках статусно-рольових відносин. У сучасній соціолінгвістиці виокремлюються ціла низка інституційних дискурсів – політичний, дипломатичний, адміністративний, юридичний, педагогічний, релігійний, медичний, діловий, рекламний, науковий, масово-інформативний тощо [1]. Вивчення лінгвальних і екстралінгвальних особливостей реалізації функції переконування в судовому та проповідницькому видах дискурсу актуальне та перспективне, адже саме ці мовленнєві відтворення юридичного та релігійного дискурсів демонструють найбільший ступень персвазивності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перш ніж перейти до висвітлення основних теоретичних засад із проблематики, необхідно зупинитися на розумінні поняття «переконування» як такого: у нашій роботі ми поділяємо думку Ф. Зімбардо і М. Ляйппе, які вбачають сутність переконування в тому, що суб'єкт впливу пропонує об'єктові впливу «<...> аргументи, факти, докази і висновки, покликані показати <...> наслідки рекомендованого спрямування дій» [4, с. 273].

Розглядаючи проповідь як об'єкт лінгвістичного дослідження, треба зазначити, що на пострадянських теренах останнім часом спостерігається дуже пильна увага фахівців до мови релігії з погляду функціональної лінгвістики (С. Іпатова, Т. Іцкович, А. Моллаєва, О. Прохвятилова, В. Салімовський, З. Шабанова й ін.), соціолінгвістики

(Л. Крисін, О. Шмельов та ін.), комунікативної лінгвістики (В. Карасик, В. Набієва, Н. Пушкарьова, Ю. Романченко). Набуває ваги й нова синтетична дисципліна – теолінгвістика, що має на меті богословське усвідомлення лінгвістичних процесів, що відбуваються в релігійному дискурсі (Н. Кравченко, Н. Піддубна, В. Постовалова). Поширений інтерес лінгвістів до визначення сутності проповідницького дискурсу привів до наявності в лінгвістичній літературі безлічі дефініцій цього комунікативного явища. Ми в нашій роботі приєднуємося до визначення проповіді Н. Кравченко: «Проповідь – промова, виголошена адресантом перед масовим адресатом із метою здійснення релігійно мотивованого впливу на останнього. Проповідь реалізується, головним чином, усно у формі монологу, пов'язана з певними, доволі жорсткими, релігійними формальностями й особливостями і має певний духовний зміст» [5, с. 61].

Теоретичні та прикладні проблеми юридичної лінгвістики представлено в наукових працях вітчизняних і закордонних фахівців: І. Воропаєва, М. Голева, Т. Губаєвої, С. Дорди й ін. Варто зазначити, що перелічені вище автори здебільшого висвітлюють питання особливостей мови законодавчих текстів і юридичної термінології. Риторичним особливостям судового дискурсу присвячені роботи С. Абрамовича, Л. Введенської, І. Гловацького, Л. Павлової, М. Чикарькової та ін. Аналіз особливостей судового дискурсу з погляду комунікативної лінгвістики здійснено у працях Т. Дубровської, О. Кобзевої, В. Куковської, Н. Овчинникової, Л. Пономарьової та ін. Судовий дискурс у більшості робіт розуміють як різновид юридичного дискурсу, що є вербально-знаковим відображенням процесу комунікації під час судового процесу і розглядається з огляду на характеристики й інтенції учасників спілкування [3, с. 10]. О. Доценко зазначає, що судовий дискурс «чітко регламентований екстралінгвістичними чинниками: процесуальним законодавством, рівнем юридично-комунікаційної підготовки і функціями учасників, високим ступенем емоційної напруги, визначеною зацікавленістю учасників судових слухань результатом розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних справ тощо» [2, с. 270]. Це визначення підкреслює важливу ознаку дискурсу – регламентованість, що споріднює судовий дискурс із проповідницьким: учасники судового дискурсу виконують чітко визначені соціальні ролі, для яких характерні відповідні моделі комунікативної поведінки, що підпорядковані інтенції

мовців. Вищевикладене дозволяє віднести проповідницький та судовий дискурси до особливого виду інституційного дискурсу переконувального типу.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення ролі мелодійного компонента інтонації в реалізації функції переконування усних англійських проповідей та судових промов. Заявлена мета передбачає вирішення таких **завдань**: розгляд основних композиційних частин проповідницького та судового дискурсів, вияв їхніх диференційних та інтегральних просодичних (зокрема, мелодичних) характеристик. **Об'єктом** дослідження обрано проповідницький та судовий дискурси як особливий вид інституційного дискурсу переконувального типу. **Предметом** дослідження є особливості мелодичної організації усних англійських проповідей і судових промов.

Виклад основного матеріалу. Розгляд композиційної структури тексту усних англійських проповідей дав підстави приєднатися до прихильників чотиричастинного поділу проповіді та виокремити такі частини, що вирізняються відносною смисловою й структурною самостійністю: *вступ*, у якому зазвичай ідеться про те, якій події або якому євангельському віршу присвячується проповідь; *нарація*, в якій переказується євангельський сюжет або розповідається про свято чи подію, якій присвячено богослужіння; *трактування*, де представлено міркування проповідника щодо викладеного в *нарації* і його тлумачення наведеного євангельського сюжету чи вірша; *заклучна частина*, у якій робиться висновок, що впливає із трактування, звучить побажання слухачам або спонукання їх до виконання тих чи інших дій, що відповідають нормам християнської моралі. На думку дослідників, за змістово-формальними ознаками другу і третю частини проповіді можна розглядати як її основну частину.

Судова практика виробила таку структуру судової промови: *вступна частина*; *фабула справи* (виклад фактичних обставин злочину); *аналіз* і оцінка зібраних у справі доказів (аналіз доказів); *обґрунтування* кваліфікації злочину; *заклучна частина* промови. Унаслідок схожості основної частини даних промов за інтенційними критеріями пропонуємо частини *нарація* у проповіді та *фабула справи* у судовій промові позначити об'єднуючим словом *виклад*, а частини *трактування* у проповіді й *аналіз* і *обґрунтування* в судовій промові – об'єднуючим словом *аргументація*.

Матеріалом дослідження слугували відеозаписи 12 англійських церковних проповідей

(транскрипт яких дорівнює 60 сторінкам друкованого тексту формату А4, 14 шрифт Times New Roman) та 12 промов прокурора із британських судових засідань *In the courtroom* (транскрипт яких дорівнює 37 сторінкам друкованого тексту формату А4, 14 шрифт Times New Roman).

Для досягнення поставленої мети в роботі застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні лінгвістичні **методи дослідження**. У межах **спеціальних фонетичних** методів насамперед використано *слуховий* і *аудиторський* аналізи, які надали можливість виявити суб'єктивно сприймані просодичні характеристики мовлення; *інструментальний* аналіз прислужився в описі об'єктивних фізичних характеристик досліджуваних мовленнєвих творів; кількісний аналіз уможливив *інтерпретацію* даних, отриманих емпіричним шляхом під час *аудиторського* й *інструментального* аналізу.

Матеріал дослідження було піддано слуховому й електроакустичному аналізу. Інструментальний аналіз проводився за допомогою комп'ютерної програми PRAAT 5.0, яка уможлиблює отримання інформації про основні акустичні характеристики синтагм і фраз. Зазначимо, що основною одиницею дослідження було обрано тональну групу (або синтагму), тобто відносно закінчений за змістом відрізок мовленнєвого ланцюга, межі якого визначаються тільки просодичними засобами. Під час проведення електроакустичного аналізу враховувався взаємозв'язок між суб'єктивними характеристиками й об'єктивними (акустичними) параметрами мовлення, а саме те, що мелодія є корелятом розподілу частоти основного тону (далі – ЧОТ) у часі.

Електроакустичному аналізу піддалися такі частотні характеристики мовлення ораторів:

- характер руху основного тону у шкалах;
- максимальні значення частоти основного тону у фразі й у надфразовій єдності;
- частотний діапазон фраз-складників надфразових єдностей проповідей і судових промов.

Розглядаючи характер мелодичних змін у передтермінальній частині синтагми – шкалі, ми спиралися на існування в англійській мові чотирьох основних видів шкал, що відрізняються напрямком руху основного тону, – *низхідної, рівної, висхідної* та *скандентної*.

Результати підрахунків частотності вживання шкал у різних частинах проповіді та судової промови наведено в таблиці 1.

Як свідчать дані таблиці, у середньому приблизно половина зафіксованих шкал в обох видах дискурсів і в усіх їхніх частинах є низхідними, що є підтвердженням загальновідомої тези про те, що низхідний рух частоти основного тону є одним із найбільш характерних для англійського мовлення.

Більш експресивна висхідна шкала (у середньому 22,5%) спостерігається у проповіді, особливо в її вступній і аргументуючій частинах. Те, що її відсоток найвищий в *аргументації* (38%), свідчить не лише про смислову значущість цієї частини проповіді, її експресивну насиченість, а й про переконуючий характер трактування у проповіді.

Для посилення переконання в судовій промові оратори звертаються до використання скандентної шкали, що притаманна тільки експресивному мовленню. Варто зазначити, що найвищий відсоток уживання цієї експресивної шкали в судовій промові також спостерігається в частині аргументації, де переконування є основною метою мовця.

Треба окремо зазначити, що судові промови загалом вирізняються вищим відсотком високого

Таблиця 1

Частотність вживання основних шкал у різних частинах проповіді та судової промови (%)

Тип шкали Частина тексту		Низхідна	Рівна	Висхідна	Скандентна
Вступ	Церковна проповідь	51	12	31	6
	Судова промова	57	13	6	24
Виклад	Церковна проповідь	48	24	20	8
	Судова промова	54	13	15	18
Аргументація	Церковна проповідь	43	11	38	8
	Судова промова	51	13	9	27
Заключна частина	Церковна проповідь	58	6	29	7
	Судова промова	54	5	16	25
У середньому по тексті	Церковна проповідь	50	13,3	22,5	7,3
	Судова промова	54	11	11,5	23,5

низхідного тону порівняно із проповідями, де замість високого низхідного тону частіше застосовується нейтральний низький низхідний тон.

Аналіз термінальних тонів фраз, що входять до надфразових єдностей складових частин проповіді та судової промови, засвідчив, що на окремих її ділянках спостерігається перевага термінальних тонів різних типів. Так, *вступ* в обох типах дискурсу характеризується істотним домінуванням низхідних тонів різного характеру. У судовій промові зафіксовано тенденцію до переважного використання емпатичних низхідних тонів – високого низхідного і висхідно-низхідного, натомість проповідь визначає пріоритетність нейтрального низького низхідного тону. *Виклад* в обох видах дискурсу характеризується різноманітністю термінальних тонів – як простих, так і емпатичних. Наявністю більшої кількості складних емпатичних тонів вирізняється проповідь, тоді як у судовій промові семантично значущі ділянки тексту оформлюються переважно високим низхідним тоном, що надає переліку фактів більшої ваги та напруги. *Аргументація* в досліджуваних дискурсах визначається, по-перше, домінуванням низького низхідного тону в кінцевих синтагмах, по-друге, переважним оформленням некінцевих синтагм емпатичним низхідно-висхідним тоном. Загалом, аналіз термінальних тонів, використовуваних у цій частині тексту проповіді та судової промови, засвідчив, що термінальний тон не є інформативним параметром для диференціації видів дискурсів. *Заклучна частина* визначається активним використанням складних емпатичних тонів.

Одним із засобів здійснення переконання в досліджуваних промовах є підвищення висоти голосу, що експериментально можна зафіксувати як підвищення рівня частоти основного тону.

Аналізуючи отримані дані, треба зазначити, що максимальні значення ЧОТ у проповіді за-

лом перебільшують відповідні в судовій промові, проте спостерігається спільна для обох видів дискурсів тенденція розподілу максимумів ЧОТ за частинами тексту. Обом видам дискурсів притаманне значне підвищення висоти голосу у прикінцевій частині та у вступі, що виражається у значеннях максимумів ЧОТ у цих частинах тексту, які значно перевищують середні по тексту. Насамперед це стосується проповіді, де усереднені максимальні значення ЧОТ у прикінцевій частині становлять 382 Гц за середнього значення цього параметра по тексту загалом 341 Гц. У судовій промові ця відмінність від середніх по тексту менш суттєва (347 Гц у вступі, 338 Гц у заключній частині, 311 Гц у середньому по тексту), але максимальні значення ЧОТ також зафіксовано у прикінцевій і вступній її частинах. Розглядаючи значення максимумів ЧОТ в основній частині, можна переконатися, що значення досліджуваного параметра в частині *виклад* трохи вищі відповідних у частині *аргументація*. Це можна пояснити комунікативною спрямованістю частин мовленнєвих відтворень: якщо в частині *виклад* на перший план висуваються експресивні просодичні засоби для залучення слухачів в описувані події, то в частині *аргументація* велику роль відіграє переконання, що досягається здебільшого лексико-синтаксичними засобами.

Порівняльний аналіз значень частотних діапазонів фраз, що складають надфразові єдності (далі – НФЄ) текстів проповідей та судових промов, показав, що загалом найбільшими значеннями цього параметра також характеризуються фрази-складники НФЄ текстів проповідей.

Порівнюючи дані, отримані в результаті обробки значень частотного діапазону фраз-складників НФЄ різних частин проповіді та судової промови, з максимальними значеннями ЧОТ, можна простежити, що загалом значення діапазону ЧОТ залежать від її верхньої межі. Проте

Таблиця 2

Усереднені значення
максимальних ЧОТ (Гц)
у текстах досліджуваних дискурсів

Вид дискурсу Частина тексту		Проповідь	Судова промова
Вступ		359	347
Основна частина	Виклад	310	290
	Аргументація	315	301
Заклучна частина		382	338
У середньому по тексту		341,5	311

Таблиця 3

Усереднені значення частотного діапазону
фраз-складників НФЄ різних частин проповіді
та судової промови

Вид тексту Частина тексту		Проповідь	Судова промова
Вступ		3,6	2,5
Основна частина	Виклад	2,3	2,1
	Аргументація	2,5	2,3
Заклучна частина		3,4	2,0
У середньому по тексту		2,9	2,2

в деяких випадках розширення діапазону відбувається через зниження нижньої межі ЧОТ, а звуження – завдяки підвищенню нижньої межі ЧОТ, за досить високих значень її максимумів.

Аналіз зміни значень частотного діапазону в динаміці дав змогу, по-перше, простежити варіативність частотних характеристик, по-друге, виявити, завдяки яким показникам ЧОТ (максимальні чи мінімальні) відбувається розширення/звуження частотного діапазону фраз, що входять у різні частини проповіді та судової промови.

Дослідження динаміки зміни частотного діапазону фраз-складників НФЄ *вступу* показало, що найбільшими значеннями аналізованого параметра характеризуються проповіді. Водночас необхідно зазначити, що ширина частотного діапазону залежить не лише від максимумів значень ЧОТ у фразах проповіді, а й від нижньої межі значень ЧОТ. Це означає, що розширення частотного діапазону досягається як збільшенням максимальних значень ЧОТ, так і завдяки зниженню нижнього рівня частоти. Мінімальні значення частотного діапазону зафіксовано переважно в судовій промові, у вступній частині якої спостерігається звуження діапазону.

Розглядаючи динаміку змін діапазону ЧОТ у *вступі* досліджуваних текстів, можна констатувати наявність загальної тенденції: початкові фрази цієї частини характеризуються стабільно високими показниками досліджуваного параметра; у наступних фразах спостерігається перевага нормального діапазону; за наближення до завершення вступу зафіксовано істотне збільшення значень частотного діапазону; перехідний від вступу до основної частини фразі притаманне зменшення значень цього параметра.

Іншу картину спостерігаємо під час дослідження динаміки змін значень діапазону ЧОТ у заключній частині проповіді та судової промови. Цю частину характеризує чіткий мелодич-

ний малюнок в обох видах досліджуваних текстів: широкий діапазон ЧОТ у початкових фразах, чергування середнього і звуженого діапазонів в основному сегменті прикінцевої частини та значне розширення діапазону ЧОТ на завершальній ділянці тексту. Необхідно зауважити, що величина значень досліджуваного параметра в цій частині проповіді більше залежить від змін верхньої межі значень ЧОТ, ніж від змін нижньої межі (мінімальні значення варіюються від 190 до 80 Гц).

Висновки та перспективи дослідження. Проведене інструментальне дослідження дозволяє дійти висновку, що в реалізації функції переконання в різних композиційних частинах досліджуваних мовленнєвих утворень значну роль відіграють усі частотні характеристики – діапазон ЧОТ, максимуми ЧОТ, характер і напрям руху основного тону, що доводить інформативність цього інтонаційного параметру в диференціації видів досліджуваних дискурсів. Основні відмінності спостерігаються в застосуванні ораторами напрямку руху основного тону – переважанням висхідної шкали у фразах переконувального типу проповіді та скандентної шкали у відповідних фразах судової промови. До інтегральних частотних характеристик можна віднести частотний діапазон переконувальних фраз у досліджуваних дискурсах, особливо в аргументувальній частині промов, та максимуми частоти основного тону у вступних композиційних частинах.

Отже, наявність інтегральних частотних характеристик уможливує віднесення досліджуваних типів дискурсів до інституційного усного дискурсу переконувального типу.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в комплексному вивченні всіх просодичних параметрів – динамічних, темпоральних, мелодичних – для створення інтонаційного портрету висловлювань переконувального типу у проповідницькому та судовому дискурсах.

Список літератури:

1. Воротникова Ю. О Лингвистическом статусе лекционного дискурса. *Филологические науки*. 2009. Вып. 7 : Язык, речь, языковая коммуникация.
2. Доценко О. Жанрова специфіка українського судового дискурсу. *Мовні і концептуальні картини світу* : збірник наукових праць. 2008. Вип. 24. Ч. 1. С. 269–280.
3. Дубровская Т. Судебный дискурс : речевое поведение судьи : автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.01. Саратов, 2010. 39 с.
4. Зимбардо Ф., Ляйле М. Социальное влияние. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 448 с.
5. Кравченко Н. Синергійність англомовного релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід) : монографія. Одеса : КП ОМД, 2017. 408 с.

**Matiienko-Silnytska A. V. THE ROLE OF THE MELODIC COMPONENT OF INTONATION
IN THE IMPLEMENTATION OF THE FUNCTION OF PERSUASION
(BASED ON THE MATERIAL OF ENGLISH PREACHING AND TRIAL DISCOURSE)**

The article is devoted to the results of instrumental and phonetic research of the role of the melodic component of intonation in the implementation of the function of persuasion of oral English sermons and court speeches. Taking into consideration the existence of general intentional criteria of trial and preaching discourses (transmission of factual/biblical information and formation of points of view/beliefs based on this information), and understanding persuasion in both types of discourse as presentation of arguments, facts, evidence and conclusions, recommended direction of action, in the article these discourses are considered as a special kind of institutional discourse of persuasive type with a similar compositional structure. Experimentally, with the help of computer processing of sound signals with subsequent linguistic interpretation, it is proved that in the implementation of the persuasive function in different compositional parts of the researched speech formations (introductory, main, conclusive) all frequency characteristics play a significant role – fundamental frequency, the range of the main tone frequency, maxima of the main tone frequency, the nature and direction of the main tone. Comparison of melodic characteristics of oral texts of preaching and trial discourses revealed the significant differences in their melodic organization as well as integral frequency characteristics, which proves the informativeness of this intonation parameter in the differentiation of the types of researched discourses. The main differences are observed in the speakers' use of the direction of the main tone – the predominance of the Ascending scale in the phrases of the persuasive type of sermon and the Scandent scale in the corresponding phrases of the court speech. The integral frequency characteristics include the frequency range of persuasive phrases in the researched discourses, especially in the argumentative/interpretive part of speeches and the maxima of the main tone frequency in the introductory compositional parts. Exactly the presence of integral frequency characteristics makes it possible to attribute the researched types of discourses to the institutional oral discourse of the persuasive type.

Key words: *preaching/trial discourse, persuasion, melodic component of intonation, fundamental frequency, integral frequency characteristics.*